

pedagógiára, az tagadhatatlan. Ezek általános megjegyzéseink a szerző dolgozatáról, melyet pedagógiai irodalmunk igazi nyereségének tartunk. A részleteket illetőleg csak néhány igénytelen megjegyzést teszünk. Szerzőnk kellő olvasottsággal rendelkezik a pedagógiai és filozófiai irodalom terén, mégis feltűnt, hogy a bibliográfiában nem sorolja fel a következő dolgozatokat, pedig kétségkívül ismeri: Schneller: Jézus Krisztus a nevelésnek elve; Ellen Key, Schleiermacher, esetleg Pfennigsdorf idevágó munkái. Nem fogadhatjuk el pontos állítással, mikor Schleiermacherről azt mondja, hogy ő a személyiség elvét egyaránt érvényesítette a theológia, filozófia és pedagógia mezéjén (63. lap), mert ez csak «Reden» és «Monologen» c. munkáiról áll igazában, de sajátlagos pedagógiai munkáiban nincsen kifejezetten kiemelve. Az sem áll, hogy Natorp az egyoldalú intellektualizmus képviselője (97), holott éppen ő egyike azoknak, kik az egyoldalú intellektuális képzés ellen harcoltak. A személyiség-pedagógiának előharcosai sorában nagyon is helyén lett volna Jean Paul. Végül nem tartjuk sem szerencsésnek, sem szükségesnek a pedagógika és pedagógia közötti különbségtételt.

Ismertetésem nem merítette ki azokat a szép gondolatokat, melyeket e tanulmány magában foglal, azt a sok eszmélető szempontot, melyek igen kívánatossá teszik e mű olvasását. Nyelve is világos, gördülékeny. E dolgozat dicséretére válik úgy szerzőjének, mint a kolozsvári m. kir. Ferenc József tudományegyetem pedagógiai szemináriumának, melyből kikerült.

Szelenyi Ödön.

H. Bourgin, A. Croiset, P. Crouzet, M. Lacabe-Plasteig, A. Lanson, G. Lanson, Ch. Maquet, I. Prettre, G. Rudler, A. Weil:
L'Enseignement du Français. Paris, F. Alcan, 1911.

Az «École des Hautes Études sociales» 1909—10. évi előadásából került ki ez a kötet. Az előadók és szerzők névsorában jobbra középiskolai tanárokat találunk, azonkívül néhány egyetemi tanárt és tanfelügyelőt. Alfred Croiset, a jeles hellénista, végezte a szerkesztés munkáját. A cikkek összeállítása szakértelemre és körültekintő gondra vall, de apró egyenetlenségek is mutatkoznak, némi eltérések a fölfogásban; az a körülmény, hogy több a szerző és köztök olyanok, akik az oktatás más-más fokán működnek, akadálya volt a munka szorosabb egységének. E fogyatkozásért azonban kárpótol minket az anyag bősége és a szempontok változatossága. A középiskolai francia oktatás módszerének, az alapkérdésnek a tárgyalását szerencsésen kiegészíti néhány általános fejtegetés, a főiskolai, a nép- és előkészítő iskolai francia oktatásnak a tömör jellemzése. S lépten.

nyomon új gondolatok tűnnek föl, új adatok és célok, úgy, hogy a régóta húzódo nagy vitában, mely a «crise du francais» körül támadt, ez a könyv talán döntő fordulatot jelent.

Mi a francia oktatás tárgya és célja? Erre a kérdésre felel Croiset bevezető cikke. Amit régebben értékesnek tartottak és az ifjúsággal elsajátíttatni kívántak, röviden így foglalható össze: marandó igazságok tökéletes formában. A 17. század, «a nagy század» irodalmával foglalkoztak, behatóan magyarázva mindenek előtt a nyelv és stílus finomságait. S volt annyi eredménye a tanításnak, hogy az ifjúság világos és szabatos előadáshoz szokott, s fölvette magába azokat a szép közhelyeket, melyek a görög-latin-francia kultúra lényeges elemei. A forma eleganciája ősi hagyomány a franciák közt, s mivel e faji sajátyságot — főkép az irodalom tanulmányozása által — meg kell őrizni, a marandó igazságok és tökéletes forma elve ma is időszerű. De kérdés, hogy csak a 17. század irodalmában található-e föl a nemzeti ideál? A művelt francia ma azt egészében törekszik megismerni, amint az idők folyamán a szépség különféle formáiban jelentkezik, és Versailles látókörén túl észreveszi a 16., 18. és 19. század irodalmát is. S nem önmagában elszigetelve, hanem történeti föltételeivel együtt látja azt az ideált, kutatva az okokat és körülményeket, amelyek létre hozták. Az okok és következmények láncolatának megismerése a tudományos szellem alapja minden téren. E szellem ápolása a nevelés egyik nagy föladata. «A korunkat mozgó eszmék konfliktusában többnyire előítéletek, vak szenvedélyek hajtják az embereket. A problémák megoldását és a társadalmi békét csak az eszmék és tények szélesebb és megfontoltabb vizsgálata fogja lehetővé tenni.» (14. l.) Az anyanyelvi oktatásra pedig ez a kettős föladat vár: «A gyermekben erkölcsi és értelmi ideált teremteni, mely előre világítson az életben követendő útjára, s hajlandóságot ébreszteni ideálok megvalósítására; másfelől fogékonytá tenni elméjét azon mozgalom iránt, mely az emberiséget előre viszi és rögzített ideálban megnyugodni nem engedi.» (20. l.)

A nyelvtani oktatásról két cikk szól: Ch. Maquet az alsó osztályokban, H. Bourgin a felső osztályokban követendő módszerről értekezik. E részben a francia oktatás merőben újjá alakult az utóbbi évek folyamán. Régen a latin volt az általános műveltség alapja, amelyre a francia oktatás is biztosan támaszkodott. De a latin mind inkább tért vesz, hova-tovább már csak speciális tanulmány lesz a középiskolában, s az anyanyelvi oktatás magára utalva marad. A tanulónak most a francia nyelvtan segítségével kell eszméit tudatossá tennie s a francia írók tanulmányozása által a kifejezés eszközeit megszereznie. A nyelvtani oktatás rendeltetése: értelmes fölfö-

gást, szabatos beszédet és írást tanítani. Elve a megfigyelés. Nem értetlen szabályok felsorolása lesz, nem úgynevezett logikai elemzés, mely valójában egy elavult scholastica terminusainak gépies ismétlése. Olvasmányokon és írásbeli dolgozatokon alapul, tervszerűen kiemeli és fokozatosan vizsgálja az egyes nyelvtényeket. Az alaktan, a szókincs és a mondatviszonyok tárgyalására szorítkozik. Az anyag így oszlanék el, osztályok szerint: az első osztályban a nyelvtani fogalmak értelmezése és avval kapcsolatban elvont gondolatok önálló alakítása; a másodikban a mondat szerkezetek tagolása, a mondatformák és a gondolatok vagy érzések megfelelése; a harmadikban szövegek magyarázata logikai, történeti-stilisztikai szempontból; a negyedikben összehasonlító nyelvtan a 17. század irodalmával kapcsolatban, a szók és szólások jelentésének változása. A felső osztályokban a nyelvtani oktatás főképen szövegmagyarázat. És pedig nemcsak a régi szövegeké, hanem épúgy a modernekké, melyekbe a természettudományokból, a filozófiából, a művészetekből és mesterségekből számtalan idegen és csak félig-meddig ismert műszó került. Kiterjed a szók eredetére és jelentésére, a hangszinre és a képekre, azokra a sokszor raffinált értelem- és hangulatárnyalatokra, melyeknek megkülönböztetése nélkül az irodalmi művek fölfogása hiányos volna; kiterjed azután a mondatkapcsolatok bonyolultabb formáira, a melyeknek elemzése útján meg lehet ismertetni az itéletek és következtetések alkatát és mintegy fölfedni az író szellemi mechanizmusát. Az elemző gyakorlatokat kiegészíti a nyelvtani törvények tudományos bevezetése.

A francia *szövegtanulmányról* elmélkedik P. Crouzet. Alapgondolata, hogy az oktatásnak nem szaktudósok, hanem tanulók szükségleteihez kell alkalmazkodnia. Gyakorlati a föladat: kifejleszteni az ifjúságban bizonyos írói készséget, esztétikai ízlést, ítélő képességet, érzéket általános eszmék és erkölcsi ideálok iránt. Megalapítja, hogy a mai tanulónemzedék híjjával van a francia irodalom teljes megértéséhez szükséges ismereteknek; hogy nincs kapcsolat a tanulók sokféle irodalmi ismeretei között s általában az irodalmi oktatás és a több tantárgyak között. Rámutat sok vizás állapotra, néhány javaslattal áll elő, de sehol se szánt mélyebben, sőt nagyon fölületesen végez evvel az érdekes és fontos kérdéssel.

Annál tartalmasabb A. Weil cikke az *írásbeli dolgozatokról*. Az alsó osztályok számára nagyjában kész reformtervezetet ad, amely gyökeresen megváltoztatná az eddig követett ósdi és routineszerű módszert. Eleve kizárja a gyermek tapasztalásán kívül eső tételeket, mert egyébire se valók, mint haszontalan verbalizmus tenyésztésére. Mit irhasson pl. egy kis breton fiú a Montblancról, vagy a tropikus

viharokról? Az új program így hangzik: «A régi képzeletbeli tételek helyett olyan módszert kell behozni, mely a megfigyelést veszi elvéül és következetesen a valóságra támaszkodik.» (199. l.) A gyermek környezete, a család, a háziállatok, az iskola, pajtásai, az érdekes tételeknek egész sorozatát adják. Jellemző részleteket ilyen dolgozatokból szóról-szóra közöl Weil. Ime néhány példa:

«Az öcsém hat esztendő most, szép kék szeme van, fürtös haja, kis vastag orra. A feje nagyocska és golyóhoz hasonlít. Látni kell, amikor játszani szalad. Ennivaló akkor is, amikor valami bálnata van: félrehúzza a száját, a fejét oldalt hajtja, s a szeme könnybe-lábad.» (200 l.)

«A nénémét Blanchenak hívják. Elég csinos és kokett is, mint a legtöbb kisasszony az ő korában. Csak egy hibája van: hogy mindent megkíván. Ha séta közben megáll egy kirakat előtt és lát egy ruhát, azt mondja: «Ez a ruha tetszenék nekem.» Valamivel odébb egy órás kirakata előtt: «Milyen szép óra! Csinosabb mint az enyém: de szeretném én azt.» (201. l.)

«Legkedvesebb játszótársam Kiki, egy kis macska. A szőre fehér, néhány szürke folttal a hátán. Hosszú bajusza van és éles szeme... Szereti a magas szituációkat. A varrógépen, a kandallón, sőt a szekrény tetején órahosszat elül, békés nyugalomban szemlélődve. Jó macska az: ha bosszantják, soha nem harap, nem karmol, de komoly képpel, merev zöld szemével, mozgatva a farkát és a lábával dagasztva, békésen nézi az alkalmatlankodókat.» (204. l.)

Látni az idézetekből, hogy a mindennapi környezetből vett tételek földolgozása elég jól sikerül. A gyermek életének egyes mozzanatait, érzései és emlékei is hálás témának bizonyulnak, például: egy jó vagy rossz cselekedet elbeszélése, nagy öröm vagy bánat. Az ilyen dolgozatot persze, ha őszintének kell lennie, csak a tanuló beleegyezésével lehet az osztályban fölolvasni; tapintatos és óvatosan legyen az a tanár, aki hozzá akar férni tanítványai lelkéhez és szívéhez. S ott van aztán az élet, az emberiség, a természet, ami nagyrészt már kívül esik, a gyermek közvetlen tapasztalatainak a körén. Miképp lehessen közelebb hozni azt a valóságot? Weil képekkel próbálkozott. Nem szemléltető képeket mutatott be, mint a természetrajzi és modern nyelvi oktatásban, vagy a népiskolai beszéd- és értelemgyakorlatokban szokták, hanem művészi kompozíciókat, híres festményeket hasonmásban. A tanuló nemcsak megnevezi a tárgyakat, de le is írja, amit lát és gondosan kikeresi a jellemző vonásokat. A képek célszerűen megválasztva, alkalmas sorrendben következnek: gyermek-jelenetek, állat- és vadászképek, mezei és gyári munka, általában valami cselekvényt ábrázoló festmények.

A módszer beválik annyiban, hogy fejleszti a valóság iránti érzéket, míg az üres szavak és frázisok halmozásáról leszoktatja a tanulót; maga a stílus szabatossgot, színt és erőt nyer a konkrét vonatkozásokból, aminek bizonyosságául elég a modern irodalom jeleseiire hivatkozni. Az az iskolai dolgozatnak készült képleírás, melyet Weil egészben közöl, valóban exakt munka, s a többi dolgozatokból bemutatott részletek is pontos megfigyelésről, eredeti fölfogásról tanuskodnak.

A felső osztályok írásbeli dolgozataival G. Rudler foglalkozik. A módszer ugyanaz mint az alsó osztályokban: «a gyermek tehetségeinek fejlődéséhez alkalmazkodik, az érzékeket, a képzeletet, a fogékonyságot műveli az értelem előtt.» (228. l.) De a megfigyelés nem pusztán külsőségekre, formákra és színekre terjed ki, hanem lelki folyamatokra is: jellemekre, erkölcsökre, érdekekre és szenvedélyekre, politikai, közgazdasági és társadalmi tényekre.

E vázlatos ismertetésből eléggé kitűnik, hogy a franciák merész újításokkal próbálkoznak. A változott körülményekkel számot vetve, el akarnak térni anyanyelvi oktatásuk hagyományos irányától, amely humanisztikus és formai jellegű. A klasszikus műveltség kora lejárt, tanulók mind sűrűben a lycée latin nélküli ágát keresik föl, a többi ágban meg alább szállt a klasszikus studium színvonalá és jelentősége. A francia oktatás nem támaszkodhatik többé a latinra, tehát önállóan rendezkedik be, de avval a szelleme is megváltozik. Sajátosan modern és nemzeti az a nevelési ideál, mely az előadók szeme előtt lebeg. Meggyőződésük szerint ép annyira francia vonás a realiztikus hajlam, mint a kifejlett formaérzék, s az oktatást következetesen megfosztják egyoldalú irodalmi jellegétől, hogy közelebbre hozzák az élethez, a valósághoz. Egy hatalmasan előretörő demokratikus nemzetnek olyan nevelésre van szüksége, mely a létküzdelem föltételeihez alkalmazkodik. A jövő kérdése, hogy életrevalóknak bizonyulnak-e az új elvek. A modern nyelvtanítás módszerét a franciák honosították meg először iskoláikban, s amilyen komolyan munkához láttak most, nem lehetetlen, hogy az anyanyelvi oktatás korszerű reformjára is ők fognak példát mutatni.

Loisch János.

H. Fehr: Publications du Comité Central (de La Commission internationale de l'enseignement mathématique) 2me série, fasc. I. Genève 1912. 97 l.

Hazánkban is, mint ismeretes, nagy hatással volt az a mozgalom, mely az utolsó évtizedben a matematikai tanítás terén a legtöbb kultúrállamban megindult. E mozgalomra nézve jellemző, hogy